

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ПОЛТАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

№ 6 (62)
2013

Серія
«ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

Науковий Вісник

№ 6 (62)
Червень
2013

Серія
«Економічні
науки»

ПОЛТАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗБІРНИК * ВИХОДИТЬ 6 РАЗІВ НА РІК * ЗАСНОВАНИЙ У БЕРЕЗНІ 2000 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ЗБІРНИКА

Головний редактор **О. О. Нестуля**, доктор історичних наук, професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступники головного редактора **М. Є. Рогоза**, доктор економічних наук, професор, перший проректор ПУЕТ; **О. В. Карпенко**, кандидат економічних наук, доцент, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків ПУЕТ.

Відповідальний секретар **Л. М. Шимановська-Діаніч**, доктор економічних наук, доцент ПУЕТ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ «ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ»

С. С. Ніколенко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Березін, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

І. Г. Брітченко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

П. Ю. Балабан, кандидат економічних наук, доцент ПУЕТ;

О. В. Виноградова, доктор економічних наук, професор Донецького державного університету економіки і торгівлі;

В. В. Гончаренко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

В. П. Дубіщев, доктор економічних наук, професор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;

О. О. Ємець, доктор фізико-математичних наук, професор ПУЕТ;

Б. Я. Кузняк, доктор економічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

С. М. Лебедєва, доктор економічних наук, професор ЗО «БТЕУСК», Республіка Білорусь;

М. В. Макарова, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

І. П. Отенко, доктор економічних наук, професор Харківського національного економічного університету;

А. В. Пантелеймоненко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

В. І. Перебийніс, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

Ф. І. Хміль, доктор економічних наук, професор Львівської комерційної академії;

М. Є. Рогоза, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Чернявська, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

А. Ф. Шевченко, доктор економічних наук, професор ПУЕТ;

О. В. Шкурупій, доктор економічних наук, професор ПУЕТ.

Номер затверджено на засіданні вченої ради

Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
протокол № 1 від 29 січня 2013 р.

Відповідальна за випуск видання **Л. М. Шимановська-Діаніч**.

Випусковий редактор **М. П. Гречук**.

Літературний редактор **Л. Г. Карасевич**.

Верстка **О. С. Корніліч**.

Дизайн обкладинки **Є. А. Деркач**.

За точність цифр, географічних назв, власних імен, бібліографії, цитат та іншої інформації відповідає автор.
Редакція не завжди поділяє погляди авторів.
Матеріали друкуються мовою оригіналу.
У разі передруковування посилання на «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі» обов'язкове.

Адреса редакції,
видавця та виготовлювача:
36014, м. Полтава, вул. Коваля, 3,
каб. 115. Тел. (0532) 563703, 502481
факс: (0532) 500222

© Вищий навчальний заклад
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки
і торгівлі», 2015

ЗМІСТ

Вимоги до авторських рукописів	8
--------------------------------------	---

І. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Пилипчук В. П.

Інвестиційне забезпечення розвитку ринку житлової нерухомості: процеси та результативність	9
--	---

Бугріменко Р. М.

Понятійний апарат розвитку концепції інфраструктурних досліджень в економіці.....	14
---	----

Горячов О. В.

Сучасні аспекти міжнародного руху робочої сили в країнах західної Європи.....	20
---	----

Дегтярьова С. А., Похилук В. В.

Аналіз використання інструментів інвестиційного забезпечення та підтримки інноваційних процесів на регіональному рівні.....	25
--	----

Хазах К. О.

Диференціація заробітної плати як прояв регулятивної дисфункції держави	30
---	----

Кравченко Є. Ю.

Розвиток людського потенціалу як стратегія позиціонування соціальної політики Росії	35
---	----

Сімкіна Н. В.

Сімейний бізнес: перспективи для України.....	38
--	----

ІІ. ЕКОНОМІКА, ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Писаренко В. П.

Міжнародний досвід і зарубіжне законодавство у сфері регулювання електронного документообігу та можливості його впровадження в електронній комерції в Україні.....	42
--	----

Дяків О. П., Прохоровська С. А.

Структура лідерських компетенцій менеджера.....	48
--	----

Максюта В. В.

Корпоративна культура як основа підвищення продуктивності праці на підприємствах роздрібної торгівлі	56
--	----

Єнікєєва Г. О.

Деякі проблемні аспекти мотивації і стимулювання праці	61
---	----

Барна М. Ю.

Теоретичні аспекти формування системи внутрішньої торгівлі	66
---	----

Гайдай К. І.

Проблеми розвитку соціального туризму в Україні	72
--	----

Дорогань-Писаренко Л. О.

Статистичне вивчення якості робочої сили	77
---	----

Тищенко О. О.

Методичні засади оцінки соціального ефекту від зростання споживчої лояльності	81
---	----

Соловйова Л. В.

Теоретичне обґрунтування моделі впливу якості послуг на якість життя.....	90
---	----

Тарасова Т. Ф., Башкатова В. Я.

Мотиваційний механізм внутрішніх розрахунків в організаціях споживчої кооперації	96
--	----

Тужилкіна О. В.

Комплексне дослідження трудової мотивації працівників роздрібної торгівлі споживчої кооперації.....	101
---	-----

Костишина Т. А., Костишина А. І.

Оплата праці як елемент управління системою дистрибуції підприємства.....	108
--	-----

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО РУХУ РОБОЧОЇ СИЛИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

О. В. ГОРЯЧОВ, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. У статті розглянуто особливості трудової міграції населення в країнах Західної Європи. Окреслені основні тенденції та перспективи змін структури працездатного населення в ЄС.

Ключові слова: міграція, робоча сила, Європейський Союз, імміграція, еміграція.

В умовах зростаючої загрози нового етапу глобальної кризи все більш актуальною стає проблема розуміння сучасних особливостей трансформації національних економік і світового господарства загалом. Аналіз цієї проблеми доцільно проводити в контексті вивчення важливих закономірностей глобалізації та регіоналізації світу.

Важливим засобом досягнення мети глобалізації є економіка, а найбільш явним відображенням цього процесу є економізація життя на національно-державному та регіональному рівнях. При цьому етнокультурні та релігійні цінності все більше замінюються пріоритетами економічної вигоди та доцільності.

Одним із проявів інтернаціоналізації економіки та демократизації соціально-культурного життя людства є великомасштабні внутрішньодержавні та міждержавні переміщення населення і трудових ресурсів у різних формах.

Міжнародна міграція робочої сили у кінці ХХ на початку ХХІ ст. стала важливою складовою глобалізаційних процесів в світовій економіці. Тенденція до відкритості стимулює трудовий потенціал до найбільш ефективного його використання не тільки в рамках національних господарств, а й за його межами. Як і кожний об'єктивний соціально-економічний процес міжнародна міграція робочої сили має як позитивні, так і негативні сторони, формуючи, а то і нагромаджуючи таким чином проблеми як в окремих країнах, так і загалом на міжнародному ринку робочої сили. Тому сьо-

годні міжнародна трудова міграція є об'єктом підвищеної уваги з боку держав, спеціалізованих міжнародних організацій на предмет регулювання міжнародних міграційних потоків.

Системні дослідження з проблеми трудової міграції населення наведені у працях таких вітчизняних науковців, як С. Пирожков, О. Малиновська, О. Хомра, Е. Лібанова, А. Гайдучий. Існують численні розробки провідних зарубіжних дослідників щодо проблем міжнародної трудової міграції: Р. Сталкер, Дж. Е. Смарта, М. В. Асіса та ін.

Міжнародна міграція робочої сили має давню історію. Ще за кілька тисячоліть до нашої ери великі маси людей «переїжджали на роботу за кордон». Велич держав Стародавнього світу (Єгипту, Вавилону, Персії, Греції, Риму та ін.) було створено працею рабів, які походили з інших країн. Головна особливість стародавньої міграції робочої сили полягала в її примусовому характері.

Епоха середньовіччя, особливо раннього, характеризується різким послабленням міжнародної міграції робочої сили порівняно з античністю. Найбільш розповсюдженими в цей період були «військова» форма міграції та міжнародний ринок найманої «ратної праці». Ця форма міграції була особливо популярною в Західній Європі.

Могутнім поштовхом до масової міграції робочої сили стали Великі географічні відкриття і розвиток капіталізму в Європі. Цей період масової міграції робочої сили з кінця

XV ст. до 60-х рр. XIX ст. прийнято вважати періодом первісної або «старої» міграції.

Наступний період міжнародної міграції робочої сили (який часто називають періодом «нової міграції») тривав із 60-х рр. XIX ст. до Другої світової війни. Цей період, як і попередні, також мав свої особливості та характерні риси.

Масова міграція населення стала одним із характерних явищ життя світового співтовариства другої половини XX ст., особливо його 90-х рр. [4].

В наш час міжнародна міграція робочої сили насамперед зумовлена:

- 1) швидким зростанням населення нашої планети;
- 2) нерівномірністю економічного розвитку країн світового співтовариства;
- 3) розвитком сучасної науково-технічної революції;
- 4) соціально-політичним розвитком окремих регіонів світу та держав;
- 5) екологічним станом національного господарства.

Збільшення масштабів міграції супроводжувалося істотною зміною її пріоритетних напрямів. Поряд із США і Канадою міграційні потоки почали спрямовуватися до Західної Європи, особливо до країн ЄЕС.

В останні десятиріччя сформувалися нові ринки робочої сили внаслідок не тільки міжконтинентальної, а й внутрішньоконтинентальної міграції населення. Один із основних центрів тяжіння мігрантів сформувався в Західній Європі. Тут тільки у країнах Європейського Союзу нараховується 13 млн мігрантів і членів їхніх сімей. Основну частину іммігрантів приймають Німеччина, Франція, Велика Британія, а також Бельгія, Нідерланди, Швеція та Швейцарія.

Метою статті став аналіз особливостей трудової міграції в країнах Західної Європи на сучасному етапі.

Європейський Союз є одним із провідних економічно розвинутих регіонів світу, одним із факторів розвитку якого є постійний вплив відносно дешевої робочої сили з третіх країн, саме тому дослідження тенденцій між-

народної трудової міграції в ЄС є достатньо актуальним питанням.

Міграція для ЄС є необхідним фактором і має ряд особливостей. Однією з них можна назвати те, що приріст населення у Співтоваристві забезпечується значним чином саме за рахунок міграційних процесів. Відомо, що демографічні процеси в Західній Європі характеризуються старінням нації та низькою народжуваністю [2].

За останні 25 років коефіцієнт загального приросту населення в Європі зменшився втричі. Чисельність молодих людей у державах ЄС скоротилася на 23 млн чоловік. Згідно з оприлюдненими Євростатом даними, у складі населення ЄС частка дітей віком молодше 14 років становить лише 16,2 %, а літніх людей у віці 65 років і більше – 16,6 %. До 2050 р. частка останніх приблизно сягне 35 % за «оптимістичним» варіантом прогнозу ООН або 40 % – за «песимістичним» варіантом.

Тому значна частина збільшення населення Європи припадає саме на міграцію. Відповідно збільшується і загальний обсяг трудових ресурсів, оскільки, за даними Євростату, трудова активність мігрантів на європейському ринку праці практично дорівнює активності громадян ЄС і становить 80 % усіх приїжджих при активності корінного населення 85 %. Відповідно до даних Звіту з демографії за 2011 р., опублікованого Європейською комісією за період з 2006 по 2011 рр. популяція країн-членів ЄС щорічно збільшувалася в середньому на 1,7 млн чол. лише завдяки переважанню імміграційних потоків еміграційними. Так, у 2011 р. міграція до Європейського Союзу та між країнами-членами становила 3,5 млн осіб, а виїзд із території ЄС становив 2,3 млн осіб, що в підсумку призвело до позитивного міграційного сальдо у 1,2 млн осіб [1].

Великобританія має найбільшу кількість іммігрантів (566044) у 2011 році, за нею розміщуються Німеччина (489422), Іспанія (457649) та Італія (385793), на ці чотири країни-члени в сукупності припадає 60,3 % усіх іммігрантів в країнах Західної Європи.

Слід зауважити, що міграція впливає на демографічну структуру ЄС не лише кількісно, а і якісно. У багатьох країнах-членах завдяки

міграційним потокам не тільки збільшується загальна чисельність населення, а також і у значній мірі відбувається омолодження нації, оскільки значну частку мігрантів становлять особи найбільш працездатного віку – від 20 до 35 років.

Молодша структура іммігрантів зменшує тиск на пенсійну систему країн-членів ЄС і позитивно впливає на структуру трудових ресурсів і сферу зайнятості у Співтоваристві. Також важливе значення в цьому аспекті має і те, що молодий вік осіб, які прибули, дозволить у перспективі розраховувати на значне зростання темпів природного приросту населення Західної Європи, що, у свою чергу, сприятиме пом'якшенню проблеми старіння нації.

Ще однією особливістю міграційних процесів у країнах Західної Європи на сучасному етапі можна зазначити зростання кількості жінок серед мігрантів. Хоча чоловіки здебільшого переважають у структурі міграційних потоків (52,1 % порівняно з 47,9 %), у деяких регіонах ЄС кількість жінок-мігрантів все ж збільшується. Так, за даними Євростату, у 2011 р. чоловіки переважали у структурі мігрантів у східних регіонах, а жінки – у південних. Ці ж дані підтверджує і звіт з демографії за 2011 р., згідно з яким жінки домінували у частці мігрантів у таких країнах, як Кіпр, Італія, Іспанія, Франція та Ірландія. У середньому близько 48 % іммігрантів – жінки.

На ринку праці країн Західної Європи склалися структурні диспропорції, на які суттєво впливає поняття «чистота професії», тому багато брудних, небезпечних і виснажливих робочих місць непривабливі для місцевих робітників. Такі сектори, як сільське господарство, дорожній ремонт, будівництво, сфера послуг, дуже страждають від нестачі робочих рук. Значна кількість галузей економіки залежать від імпорту робочої сили. Наявність трудових мігрантів в силу об'єктивних умов перетворилося на структурний елемент економіки.

Водночас у секторі послуг відбувається конвергенція іноземної і національної зайнятості. Це пов'язано з диспропорціями, що виникають на ринку праці через старіння населення і швидкого розвитку технічного про-

гресу. Кількість робочих місць, зайнятих іноземцями, збільшилась в секторі освіти, і в ще більшій мірі в секторі охорони здоров'я. У секторі охорони здоров'я працюють близько 7 % усіх іноземних працівників у Німеччині, 8 % – у Бельгії, 10 % – у Голландії, 11,5 % – у Фінляндії, 14 % – у Великобританії, 19 % – у Швеції і 21 % – у Норвегії. В Іспанії вже зараз потрібно приблизно вдвічі більше терапевтів, педіатрів, анестезіологів і рентгенологів, а з часом дефіцит цих професій досягне ще більших масштабів, оскільки вік половини фахівців – понад 45 років.

Міграційні потоки в країнах Західної Європи розвиваються хвилеподібно. Спочатку в новій країні закріплюються емігранти-піонери. Потім до них приїжджають їхні родичі та друзі. Хвиля еміграції набирає сили, але через певний проміжок часу вона спадає. Потім процес повторюється: за першою хвилею емігрантів іде друга і т. д. При цьому існує залежність між міграційними хвилями і коливаннями ділової активності. Під час кризи, зазвичай, збільшується потік емігрантів, а під час економічного буму за інших однакових обставин відбувається активна імміграція. Це створює проблеми культурної асиміляції та ідентифікації іммігрантів. Найкраще цю особливість можна зрозуміти, провівши порівняльну паралель із аналогічними процесами в США. Зазвичай у США іммігранти у другому поколінні стають повноцінними американцями з погляду способу життя та культурної самоідентифікації, тоді як у Європі етнокультурні зв'язки з країною походження зберігаються впродовж декількох поколінь.

Співтовариства мігрантів за кордоном об'єднуються в добре організовані, самовідтворювані стійкі мережі, що з'єднують країни походження та приймаючі країни. У рамках глобальних мереж здійснюється циркуляція фінансового, культурного та людського капіталів, а також інформації та ідей. Деякі з цих мереж безпосередньо підтримуються урядами країн походження.

Транснаціональні зв'язки, які здійснюються міжнародними співтовариствами мігрантів, можна описати за допомогою 5Т: трансфер-

ти (грошові перекази та пожертви), торгівля, транспорт, телекомунікації, туризм [1].

Традиційні транснаціональні спільноти мігрантів використовують потенціал, закладений у міжнародному бізнесі. Об'єднання мігрантів нарощують свій діловий і комерційний потенціал, наприклад, південноазійська діаспора, використовуючи мережу, що покриває глобальний простір, за оцінками аналітиків, володіє капіталом від 150 до 300 млрд дол. США [3].

Транснаціональні співтовариства мігрантів сприяють активному втягуванню країн їх походження у сферу міжнародної торгівлі. Мігранти стали новим ринком, що приваблює експорт з різних країн. Міграція породжує

значний попит на товари та послуги, що надає країна походження.

Щодо напрямків міграційних потоків, то можна стверджувати, що вони підкоряються загальносвітовим тенденціям: населення переміщується з менш розвинутих країн Євро-союзу до більш розвинутих. Зокрема, яскраво ці тенденції проявляються по відношенню до нових країн-членів ЄС із Центрально-Східної Європи. Відносно ж мігрантів з країн, що знаходяться за межами Європейського Союзу, найбільша частка з них походить з азійського регіону, а частки мігрантів із європейських країн, що не є членами ЄС, із країн Африки та Америки є приблизно однаковими. Найменшу частку мігрантів становлять особи із країн Океанії (рис. 1).

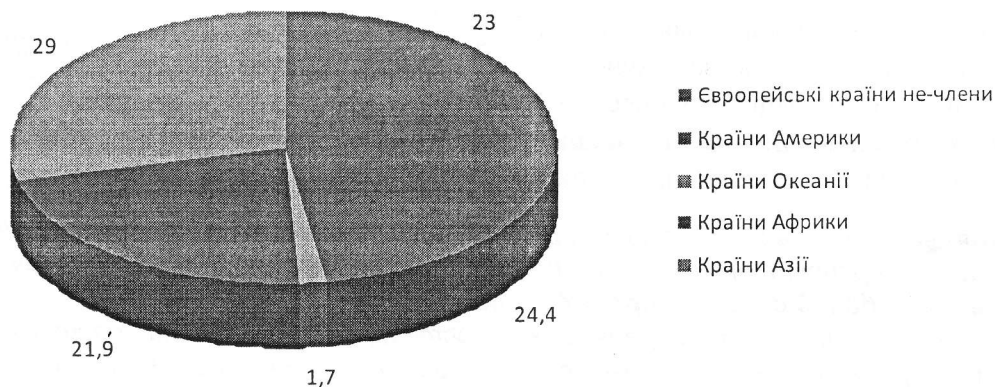

Рис. 1. Структура міграційних потоків ЄС за регіонами світу

Причинами міграції робочої сили є чинники як економічного, так і неекономічного характеру. Міжнародна міграція робочої сили ґрунтується на можливостях, умовах і прагненні працездатного економічно активного населення працювати у будь-якому регіоні, країнах світового співтовариства з метою задоволення своїх життєвих потреб [5].

В умовах бурхливого розвитку високих інформаційних технологій спостерігаються якісні зміни й у формах міжнародної трудової міграції (МТМ). Різноманітний і складний характер МТМ виражається, зокрема, в дуалізмі міграції робочої сили: «віртуальної» і реальної міграції. Глобальних масштабів набувають технології використання знань і навичок фахівців без їх фізичного переміщення (аутсорсинг). Створюється основа для переосмислен-

ня традиційного розуміння міграції, оскільки особи, які працюють у рамках аутсорсингу, можуть вважатися «практично неіснуючими» для національної економіки, хоча вони і не є класичними трудовими мігрантами.

Використання переваг якісних і недорогих послуг, пропонованих кваліфікованими та спеціалізованими працівниками, для деяких компаній може зменшити витрати на 60 %. Це зумовило перетворення аутсорсингу у швидкозростаючий компонент економіки країн Західної Європи.

Негативний вплив імміграції на зайнятість, безробіття та заробітну плату в країнах західної Європи незначний. Наприклад, відповідно до оцінок дослідження, проведеного Х. Бонінім, у Німеччині з 1991 по 2005 р. 10 % збільшення кількості мігрантів супроводжувалося

зростанням безробіття серед місцевого населення лише на 1,5 %. Найбільш вразливими є некваліфіковані працівники: іноземці, старші вікові групи, що володіють низькою кваліфікацією, а також жінки. Міграція здатна навіть збільшувати загальну кількість робочих місць. Це перш за все стосується використання праці висококваліфікованих мігрантів. Зокрема, в США корпорація, що виробляє напівпровідники Cypress Semiconductor Corporation, повідомила, що приблизно 40 % науково-дослідних робочих місць були зайняті іммігрантами, кожен із яких створив дев'ять додаткових робочих місць для місцевого населення.

Отже, міжнародна міграція робочої сили в країнах Західної Європи є важливим чинником його розвитку, оскільки забезпечує зростання загальної чисельності населення ЄС та омолодженню нації, а також дозволяє зменшити трудомісткість виробництва за рахунок дешевої робочої сили. Міграційні процеси ЄС підкорюються загальносвітовим тенденціям зі зростанням обсягів міграційних потоків,

збільшенням кількості жінок-мігрантів і домінуванням міграційних потоків із менш розвинутих країн до більш розвинутих. Також зростає міграційна активність між країнами Західної Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глущенко Г. И. Миграция и развитие / Г. И. Глущенко // Вопросы статистики. – 2012. – № 2. – С. 65–79.
2. Корнута А. І. Тенденції міжнародного руху робочої сили в Європейському Союзі / А. І. Корнута // Таврійський економічний журнал. – 2011. – № 6. – С. 90–93.
3. Європейський комітет статистики [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт. – 2011. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>. – Назва з екрана.
4. Передерій О. С. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / О. С. Передерій. – К. : Центр навч. л-ри, 2006. – 274 с.
5. Europe in figures. Eurostat yearbook. – [s. l.] : European Commission, 2012. – 667 p.

А. В. Горячев, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Современные аспекты международного движения рабочей силы в странах западной Европы.**

Аннотация. В статье рассмотрены особенности трудовой миграции населения в странах Западной Европы. Очерчены основные тенденции и перспективы изменений структуры трудоспособного населения в ЕС.

Ключевые слова: миграция, рабочая сила, Европейский союз, иммиграция, эмиграция.

O. V. Goryachov, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Actual aspects of international labour migration in western Europe.**

Summary. The features of labor migration to Western Europe were analyzed in the article. The main trends and prospects of structural changes in the working population in the EU were outlined.

Keywords: migration, labor, the European Union, immigration, emigration.

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Полтавського університету
економіки і торгівлі

Збірник

Полтавський університет економіки і торгівлі є правонаступником
Полтавського університету споживчої кооперації України від 29 березня
2010 р. згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 253.

Постановою Президії ВАК України від 10 лютого 2010 р. № 1-05/1
«Науковий вісник ПУСКУ» внесено до «Переліку наукових фахових видань, у яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня
доктора і кандидата наук» (Бюлетень ВАК № 3 від 2010 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію серії «Економічні науки»
КВ № 17165-5935 ПР видане 12.10.2010 Міністерством юстиції України.

Формат 60×84/8. Ум. друк. арк. – 22,1. Наклад: 300 пр. Зам. № 17.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010
